

**Łukasz Jasiński**

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

lukasz.jasinski@poczta.umcs.lublin.pl

**Dominika Klimek-Smęt**

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

dominika@hektor.umcs.lublin.pl

# ***Gender directive* jako przykład regulacji na rynku ubezpieczeń życiowych w świetle austriackiej krytyki interwencjonizmu**

**JEL Classification:** B53, G22

**Keywords:** interventionism, life insurance, risk, Austrian school of economics

## **Abstract**

**Gender Directive as an Example of a Regulation on the Life Insurance Market in the Light of the Austrian Critique of Interventionism**

New regulations prohibiting insurers from using gender criterion when determining premiums and benefits in life insurance came into force at the end of 2012. The judgment of the Court of Justice of the European Union of 1 March 2011 caused significant changes in the life insurance market in Europe and in Poland.

Additionally, a comparative analysis of the valuation of sample life insurance products before and after the adjustment has been made for the purpose of this study. The study presents an analysis of the changes based on the theory of interventionism. The main conclusion is the claim that non-market regulations cause far-reaching consequences disrupting the functioning of free market.

## **1. Wprowadzenie**

Nowe przepisy, zakazujące ubezpieczycielom stosowania kryterium płci w ustalaniu i różnicowaniu składek i świadczeń, przyczyniły się do wielu zmian w branży ubezpieczeniowej. Szczególne zmiany miały miejsce na rynku ubezpieczeń życiowych, ponieważ kryterium płci miało duże znaczenie w kalkulacji składki ubezpieczeniowej.

W literaturze poświęconej temu zagadnieniu, poza opisem bezpośrednich skutków regulacji, nadal brakuje szerszej analizy problemu. Jak słusznie twierdził Henry Hazlitt (Hazlitt, 2012, s. 4), „sztuka ekonomii polega na tym, by spoglądać nie tylko na bezpośrednie, lecz także na odległe skutki danego działania czy programu; by śledzić nie tylko konsekwencje, jakie dany program ma dla jednej grupy, lecz także te, jakie przynosi wszystkim”.

W teorii ekonomii problematyka nierynkowych regulacji i ich wpływu na gospodarkę została szczególnie rozwinięta przez reprezentantów austriackiej szkoły ekonomii, którzy ukuli termin „interwencjonizm”.

Pierwszy rozdział niniejszej pracy przedstawia krytykę interwencjonizmu, która była rozwijana przez wiele dekad głównie w pracach ekonomistów szkoły austriackiej, takich jak Ludwig von Mises, Murray N. Rothbard czy Jesus Huerta De Soto. W kolejnej części opracowania dokonana została charakterystyka i klasyfikacja tytułowej regulacji jako szczególnego typu interwencjonizmu — interwencji triangularnej. Dodatkowo krytyce zostały poddane przesłanki, którymi kierowano się przy uzasadnieniu wprowadzenia regulacji. W rozdziale trzecim opisane zostały wybrane skutki (zarówno bezpośrednie, jak i pośrednie) wprowadzenia regulacji w odniesieniu zarówno do rynku ubezpieczeń życiowych, jak i gospodarki jako całości. Na potrzeby opracowania porównano składki dla kobiet i mężczyzn przed i po wprowadzeniu regulacji. Obliczeń dokonano na podstawie kalkulacji konkretnych produktów ubezpieczeniowych. W ostatniej części zawarte zostały główne wnioski z przedstawionych badań teoretycznych i empirycznych.

## 2. Interwencjonizm w teorii ekonomii

W literaturze ekonomicznej teoria interwencjonizmu podlegała stopniowej ewolucji od analiz poszczególnych przypadków interwencji do stworzenia spójnej teorii. Jak wskazuje J. Huerta De Soto (2010, s. 156), „pierwszy terminu interwencjonizm w ekonomicznym znaczeniu użył Ludwig von Mises w swojej książce *Kritik des Interventionismus*, opublikowanej w 1925 r.”. Początkowo Mises koncentrował się na wybranych aspektach interwencjonizmu, jak np. kontrola cen. W swoich rozważaniach dotyczących tego przypadku często odwoływał się do przykładu kontroli cen mleka: rząd, uznając, że cena mleka jest za wysoka, ustala na nie cenę maksymalną poniżej ceny rynkowej. Działanie takie powoduje, że producenci funkcjonujący na granicy opłacalności na skutek obniżenia ceny nie są w stanie kontynuować produkcji i ostatecznie wypadają z rynku. Podaż mleka ulega zmniejszeniu. Pozostali producenci nie mają odpowiednich zachęt rynkowych (w postaci odpowiednio wysokiej ceny) do zwiększania produkcji. Działanie rządu doprowadziło więc do niedoboru danego dobra na rynku, co zazwyczaj jest efektem stosowania ceny maksymalnej. Rząd, chcąc poprawić sytuację producentów mleka (obniżyć ich koszty), wprowadza kontrolę cen we wcześniejszych stadiach produkcji, np. dla producentów paszy, co ma podobne skutki jak w wypadku produkcji mleka. W ten sposób poprzez swoje dalsze działania

rząd zaczyna kontrolować kolejne działy gospodarki. Co więcej, rząd nie może ograniczyć swojej ingerencji w rynek tylko do tych rzeczy, które uważa za artykuły pierwszej potrzeby, jak mleko, masło, jaja i mięso. Musi z konieczności objąć kontrolą artykuły luksusowe, ponieważ, gdyby nie ograniczył ich cen, kapitał i praca wycofałyby się z produkcji artykułów pierwszej potrzeby i zajęły produkcją tych rzeczy, które rząd uważa za zbyteczne towary luksusowe (Mises, 2006, s. 63). Autonomia konsumenta charakteryzująca gospodarkę rynkową jest więc stopniowo ograniczana, a w końcu wyeliminowana. Interwencjonizm w ujęciu Misesa polega zatem na bezpośrednim bądź pośrednim nakazie wydanym przez władzę kierującą administracyjnym aparatem przymusu i przemocy, który zmusza przedsiębiorców i kapitalistów do wykorzystania części czynników produkcji w taki sposób, w jaki by ich nie wykorzystali, gdyby mogli być posłuszni jedynie dyktatowi rynku (Mises, 2011, s. 607)<sup>1</sup>.

Najbardziej rozwiniętą teorię interwencjonizmu Mises zawarł w swoim *opus magnum*, czyli *Ludzkim działaniu*, w którym nie tylko rozszerzył zakres interwencjonizmu o nowe obszary<sup>2</sup>, ale także dokonał bardziej rzeczowej analizy ogólnego charakteru interwencjonizmu. Pomimo tych ważnych korekt wciąż pozostało miejsce na rozwój teorii interwencjonizmu, którą pozostawił Mises, zwłaszcza w odniesieniu do istoty częściowej nacjonalizacji i rządowych wydatków (Lavoie, 1982, s. 177). Wkład Misesa, chociaż bardzo ważny, nie stanowił zatem jeszcze całkowicie spójnej teorii.

Teoria interwencjonizmu została później rozwinięta w pracach Murraya Rothbarda, ucznia Misesa. Istotna jest zwłaszcza klasyfikacja różnych typów interwencjonizmu, jakiej dokonał Rothbard. Ma to szczególne znaczenie z uwagi na fakt, że na przestrzeni lat pojawiały się nowe rodzaje interwencji. Odpowiednia klasyfikacja i uniwersalizacja teorii pozwoliła Rothbardowi na rzetelną analizę zachodzących zmian. Rothbard wyróżnił następujące typy interwencji: autystyczną, binarną oraz triangularną. Wszystkie te rodzaje interwencji są, oczywiście, elementami szerszej kategorii, którą można określić jako relację hegemoniczną — opartą na rozkazach i posłuszeństwie — i przeciwstawić relacji kontraktowej opartej na obopólnych korzyściach (Rothbard, 2009, s. 19). Sam podmiot dokonujący interwencji to taki, który poprzez akty przemocy bądź groźbę jej użycia wpływa na dobrowolne relacje rynkowe. Podmiotem takim może być zarówno państwo ściągające podatki, jak i pojedynczy bandyta dokonujący rabunku.

Interwencja autystyczna ma miejsce wtedy, gdy agresor poddaje podmiot przymusowi bez otrzymywania żadnego dobra lub usługi w zamian. Przykładami takiej interwencji mogą być np. zabójstwo, napaść, wymuszenie lub zakaz składania hołdu, wyrażania opinii lub wykonywania praktyk religijnych (Rothbard, 2009, s. 19).

<sup>1</sup> Warto zaznaczyć, że Mises definiował gospodarkę podlegającą aktom rządowej interwencji jako tak zwaną skrupowaną gospodarkę rynkową, a samą politykę interwencjonizmu nazywał „polityką trzeciej drogi”, która była jednocześnie stadium pośrednim pomiędzy kapitalizmem a socjalizmem. Więcej na ten temat: (Mises, 2014).

<sup>2</sup> Chodzi przede wszystkim o opodatkowanie oraz manipulację pieniądzem i kredytem. Więcej na temat rozwoju Misesowskiej teorii interwencjonizmu: (Lavoie, 1982).

Z kolei z interwencją binarną mamy do czynienia wtedy, gdy agresor wymusza na podmiocie interwencji dokonanie z nim wymiany lub złożenie „podarunku” w postaci jakiegoś dobra lub usługi. Napad rabunkowy i podatki są przykładami interwencji binarnej, podobnie jak pobór do wojska lub przymusowe uczestnictwo w ławie przysięgłych (Rothbard, 2009, s. 19).

Trzeci i ostatni rodzaj interwencji wyróżniony przez Rothbarda nosi nazwę interwencji triangularnej. Ma ona miejsce, gdy podmiot dominujący wymusza transakcję (lub jej zabrania) między parą podmiotów na rynku (zazwyczaj parę taką tworzą przedsiębiorca i konsument). Należy dodać, że warunki samej transakcji także mogą być (choć nie muszą) określone z góry przez agresora. Jako przykład takiej interwencji można podać kontrolę cen często opisywaną przez Misesa. Do interwencji triangularnej zaliczyć należy także regulację *gender directive*, która jest przedmiotem niniejszego opracowania.

Warto także zwrócić uwagę na fakt, że rozwój teorii interwencjonizmu jest elementem szerszej dyskusji na temat możliwości funkcjonowania socjalizmu, którego definicja także podlegała zmianom<sup>3</sup>. Chociaż na początku teoretycy szkoły austriackiej zajmujący się interwencjonizmem uważali go za inną kategorię myślową niż socjalizm, to w toku dyskusji na temat niemożności przeprowadzenia rachunku ekonomicznego w socjalizmie granice pomiędzy nimi stopniowo się zacięrały. Dzisiaj dla zajmujących się teorią przedsiębiorczości ekonomistów szkoły austriackiej jest jasne, że pomiędzy interwencjonizmem i socjalizmem nie istnieje żadna różnica jakościowa (Huerta De Soto, 2011, s. 105). Na tej podstawie można uznać, że socjalizm to każda systematyczna i zinstytucjonalizowana forma agresji ograniczająca wolną przedsiębiorczość<sup>4</sup> w określonej sferze społecznej i stosowana przez kontrolujący organizm, który kieruje zadaniami społecznej koordynacji w rzeczowej sferze (Huerta De Soto, 2010, s. 141). Tak przyjęta definicja pozwala nam stwierdzić, że socjalizm realny i interwencjonizm mogą być uważane za dwie postacie tej samej rzeczywistości przymusu instytucjonalnego, różniące się jedynie natężeniem. W związku z tym zawierają ten sam fundamentalny błąd myślowy<sup>5</sup> i wywołują tego samego rodzaju szkodliwe konsekwencje społeczne (Huerta De Soto, 2011, s. 106).

---

<sup>3</sup> Mises wyróżniał dwa modele socjalizmu: 1. Leninowski (rosyjski), w którym państwo było właścicielem wszystkich czynników produkcji, oraz 2. Hindenburga (niemiecki), w którym pozornie istniały prywatne przedsiębiorstwa, były one jednak kierowane przez tak zwanych menedżerów, którzy wypełniali odgórne polecenia dotyczące wielkości i kierunków produkcji. Więcej na ten temat: (Mises, 2011, s. 606–608).

<sup>4</sup> Przedsiębiorczość definiowana jest przez ekonomistów szkoły austriackiej jako działanie jednostki podejmowane w celu zaspokajania jej potrzeb. Więcej na temat austriackiej teorii przedsiębiorczości: (Huerta De Soto, 2011, s. 17–53).

<sup>5</sup> Więcej na temat niemożności funkcjonowania socjalizmu między innymi: (Huerta De Soto, 2011, s. 55–68; Mises 2011).

### 3. Gender directive jako przykład interwencji triangularnej

Zakaz stosowania kryterium płci w ustalaniu składek i świadczeń w ubezpieczeniach na życie należy uznać za interwencję triangularną z tej przyczyny, że w dobrowolną relację rynkową pomiędzy dwoma podmiotami (ubezpieczycielem a ubezpieczonym-konsumentem) ingeruje hegemon ustalający warunki wymiany na własnych zasadach. Uzasadnienie wprowadzenia regulacji i podstawę orzeczenia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości stanowi zasada o „konieczności zachowania równości pomiędzy kobietami a mężczyznami w każdym aspekcie życia” (Iwanik, 2011).

Różnicowanie składek i świadczeń w oparciu między innymi o kryterium płci w produktach ubezpieczeniowych jest elementem złożonej kalkulacji ekonomicznej stosowanej przez ubezpieczycieli. Jej celem jest przedstawienie dogodniejszych warunków ubezpieczenia tym grupom osób, które charakteryzują się, w ocenie ubezpieczycieli, mniejszym prawdopodobieństwem wystąpienia zdarzenia ubezpieczeniowego, np. zgonu w ubezpieczeniach na życie. Przykładowo: z tablic trwania życia wynika, że w 2014 r. w Polsce mężczyźni żyli przeciętnie ponad 73 lata (73,8), natomiast kobiety 81,6. W stosunku do 1990 r. mężczyźni żyją dłużej o ponad 7 lat (7,6), natomiast kobiety o 6,4 (Główny Urząd Statystyczny, 2014, s. 15). Różnice w średniej długości życia miały zatem przełożenie na wysokość stawek i składek w ubezpieczeniach na życie. Statystycznie mniejsze prawdopodobieństwo zgonu kobiet znajdowało swoje odzwierciedlenie w relatywnie niższej składce lub wyższym świadczeniu przy takich samych składkach<sup>6</sup>.

System cen stanowi bardzo ważny element funkcjonowania gospodarki rynkowej, gdyż to za jego pomocą możliwa jest odpowiednia alokacja czynników produkcji. Ceny są również informacją dla konsumentów, jakie dobra nabyć w pierwszej kolejności, a których konsumpcję odłożyć w czasie lub w ogóle z niej zrezygnować. Na rynku władza ekonomiczna należy do konsumentów. Oni ostatecznie określają — kupując lub nie — co powinno być produkowane, przez kogo i jak, jakiej jakości i w jakiej ilości. Przedsiębiorcy, kapitaliści i właściciele ziemscy, którym nie udaje się zaspokoić w najlepszy i najtańszy sposób najbardziej naglących z niezaspokojonych jeszcze potrzeb konsumentów, są zmuszeni do porzucenia biznesu i opuszczenia swojej uprzywilejowanej pozycji (Mises, 1990, s. 191).

Rynek ubezpieczeń nie jest tutaj żadnym wyjątkiem. Ubezpieczyciele oferują preferencyjne warunki pewnej grupie ludzi poprzez niższą składkę (cenę). Uatrakcyjniają w ten sposób swoją ofertę i starają się pozyskać większą liczbę klientów.

<sup>6</sup> W rozpatrywanym przypadku należy mieć także na uwadze założenie, że nie występowały inne czynniki mogące mieć wpływ na wysokość składek, takie jak wcześniej przebyte choroby czy wykonywany zawód.

Warto zauważyć, że z ubezpieczeniem mamy do czynienia, gdy np. świadczenie z tytułu zgonu ubezpieczonego wypłacane jest z puli pochodzącej ze składek od wszystkich ubezpieczonych, którzy niekoniecznie reprezentują te same „klasy” ryzyka. Różnicowanie składek w oparciu o określone kryteria ma zatem szczególne znaczenie w działalności ubezpieczeniowej oraz stanowi ważny czynnik, za pomocą którego ubezpieczyciele konkurują między sobą. Ponadto część osób reprezentujących np. „niższe” ryzyko zgonu może nie być zainteresowana objęciem jednym programem ubezpieczeniowym wraz z osobami o „wyższym” ryzyku lub może od takiego programu odstąpić. Z punktu widzenia ekonomii (i katalaktyki<sup>7</sup>) to nie ubezpieczyciele stosują dyskryminację określonych grup (np. za pomocą kryterium płci), ale właśnie potencjalni klienci o „niższej klasie” ryzyka, którzy nie chcą płacić wyższej składki<sup>8</sup>. Ubezpieczyciele poprzez dyskryminację zapewniają im lepsze warunki ubezpieczenia, co ma swoje odzwierciedlenie w niższej składce<sup>9</sup>. Prawo do wykluczenia nie jest czymś charakterystycznym wyłącznie dla rynku ubezpieczeniowego. Jest podstawą funkcjonowania cywilizacji. Kiedy przedsiębiorstwo zatrudnia pracowników, część ludzi spełnia określone wymagania, a reszta nie. Tak samo jest w wypadku przyjęcia na uczelnię wyższą, członkostwa w Kościele, bractwach, klubach obywatelskich i w prawie wszystkich innych stowarzyszeniach. Wszystkie używają prawa do wykluczania. Jest ono fundamentalne dla organizacji każdego aspektu życia (Rockwell, 2010, s. 2). Dlatego regulację zakazującą stosowania kryterium płci przez ubezpieczycieli należy interpretować jako ograniczanie wolności zrzeszania się ludzi i wolnego rynku<sup>10</sup>.

Proces wymiany informacji pomiędzy uczestnikami rynku nie następuje na wiecach czy innych zgromadzeniach, ale właśnie z pomocą systemu cen. Osoba podejmująca decyzję o zakupie ubezpieczenia nie musi zastanawiać się, do jakiej grupy ryzyka należy. Może być świadoma np. dobrego stanu swojego zdrowia i oczekiwać niskiej składki lub nie. W ostateczności jej decyzja podjęta zostaje w oparciu o cenę i subiektywną wartość, jaka została przez nią przypisana konkretnemu produktowi ubezpieczeniowemu<sup>11</sup>.

<sup>7</sup> Katalaktykę definiujemy jako naukę o wymianie między ludźmi, podejmowanej w celu zaspokojenia ich potrzeb. Mises zaznaczał, że „przedmiotem badań katalaktyki są wszystkie zjawiska rynkowe wraz z ich przyczynami, kontekstem i następstwami” (Mises, 2011, s. 202).

<sup>8</sup> Należy zaznaczyć, że pozyskanie takich klientów jest kluczowe dla prowadzenia działalności ubezpieczeniowej z tego względu, że prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia ubezpieczeniowego w ich „grupie” (np. zgonu) jest relatywnie niższe niż w przypadku pozostałych „grup”. Ma to zasadniczy wpływ na osiągnięcie przez ubezpieczycieli zysku.

<sup>9</sup> Dla uproszczenia przykładu można założyć, że chodzi o składkę netto. Na przykład w ubezpieczeniach z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi składki brutto mogą być takie same, podczas gdy składki netto będą się znacząco różnić.

<sup>10</sup> Podobnie należy rozumieć zapisy zawarte w Kodeksie cywilnym, dotyczące odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń z tytułu samobójstwa ubezpieczonego. Więcej na ten temat: [http://www.gu.com.pl/index.php?option=com\\_content&view=article&id=41224:samobojstwo-ustawowo-ubezpieczone-&catid=122](http://www.gu.com.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=41224:samobojstwo-ustawowo-ubezpieczone-&catid=122) (dostęp: 25.12.2015).

<sup>11</sup> Więcej na temat rynkowego kształtowania się cen: (Murphy, 2011).

Odmienne ceny ubezpieczenia dla dwóch różnych osób w tym samym wieku, ale przeciwnej płci<sup>12</sup> świadczą o różnych prawdopodobieństwach ryzyka śmierci. Przykładowo, statystycznie ryzyko śmierci trzydziestoletniej kobiety jest mniejsze niż trzydziestoletniego mężczyzny. Zrównanie składek ubezpieczeniowych może mieć poważne konsekwencje dla rynku ubezpieczeniowego. Podwyższenie składek dla kobiet zniechęci część z nich do zakupu. Z kolei ustalenie składek dla mężczyzn poniżej ich rynkowego poziomu doprowadzi do wzrostu popytu na ubezpieczenie wśród mężczyzn. W rezultacie ubezpieczyciel straci część „dobrych” klientów w postaci kobiet, a zyska „złych”, reprezentowanych przez mężczyzn. Kobiety, które zawrą umowę ubezpieczenia na życie po wprowadzonych zmianach, będą w efekcie dopłacać do programów ubezpieczeniowych mężczyzn. Wprowadzone zmiany należy zatem uznać za częściowe odejście od obowiązującej w ubezpieczeniach komercyjnych tak zwanej zasady sprawiedliwości, według której składka należna jest opłacana proporcjonalnie do własnego ryzyka (Guzel, 2013, s. 99).

Dzięki stosowaniu przez ubezpieczycieli wyłączeń czy zwyczajów (np. za płęć) można uniknąć takich sytuacji. Instytucja ubezpieczenia stanowi więc pewien „drogowskaz” informujący o tym, w jakim zakresie (i po jakim koszcie) jedne grupy ludzi są w stanie pomóc innym. Ubezpieczyciel nie jest zatem żadną zysku instytucją odmawiającą potrzebującym (za pomocą wyłączeń) ubezpieczenia, lecz sprawnym przedsiębiorcą organizującym proces współpracy społecznej<sup>13</sup>. Występowanie wyłączeń i ograniczeń oznacza, że osoby o „niższych klasach” ryzyka nie chcą lub nie są w stanie płacić wyższych składek, co byłoby efektem przyjęcia przez ubezpieczycieli osób o „wyższych klasach” ryzyka. Teoretycznie, gdyby osoby te zaakceptowały każdą zwyczajną składkę (nieprzekraczającą ich możliwości finansowych), ubezpieczeniem można by objąć większość ludzi<sup>14</sup>. Wprowadzona regulacja sprawia zatem, że ubezpieczyciele tracą ważne kryterium do oceny ryzyka, jakim jest płeć ubezpieczonego, co z konieczności zmusza ich do uwzględniania w kalkulacjach składek bardziej ogólnych danych statystycznych dotyczących całej populacji bez podziału na płeć. Istnieje jednak wiele innych kryteriów stosowanych przez ubezpieczycieli do różnicowania składek w ubezpieczeniach na życie, np. wykonywany zawód czy stan zdrowia. Dlatego wprowadzona regulacja może spowodować większe wykorzystanie przez ubezpieczycieli tych kryteriów oceny ryzyka przy ustalaniu wysokości składek.

<sup>12</sup> Przy założeniu, że w opisywanym przypadku nie występują inne czynniki powodujące różnicę w składkach, jak np. stan zdrowia.

<sup>13</sup> Zysk czy też możliwość jego osiągnięcia stanowi bodziec, zachętę do prowadzenia danej działalności.

<sup>14</sup> Na rynku ubezpieczeniowym można jednak wskazać przykłady, w których składki są wyrównywane. Sytuacja taka ma miejsce w grupowych (pracowniczych) ubezpieczeniach na życie oraz grupowych ubezpieczeniach zdrowotnych. Wynika to między innymi z faktu, że składka jest opłacana (zwłaszcza w ubezpieczeniach zdrowotnych) głównie przez pracodawcę, a samo ubezpieczenie stanowi pozapłacowe świadczenia dla pracowników, którzy nie ponosząc bezpośrednich kosztów ubezpieczenia, nie są tak „wrażliwi” na zmianę ceny. Może to jednak doprowadzić do sytuacji, w której pracownicy oczekują od danego programu ubezpieczeniowego zaspokajania większości lub wszystkich potrzeb zdrowotnych. Więcej na ten temat: (Reisman, 2009).

## 4. Skutki wprowadzenia regulacji

Do bezpośrednich skutków wprowadzenia regulacji zaliczyć można zmiany w wysokościach składek produktów ubezpieczeń na życie zawieranych po jej wprowadzeniu. Zmiany widoczne są w każdym typie ubezpieczeń na życie, a zwłaszcza w grupie I (ubezpieczenia na życie)<sup>15</sup>, z tego względu że składka w tych produktach wynika głównie z prawdopodobieństwa wystąpienia zgonu. Przykładowe zmiany składek w ubezpieczeniach na życie przedstawione zostały w tabeli 1.

**Tabela 1.** Składki w ubezpieczeniach na życie (grupa I) przed i po wprowadzeniu regulacji

| Opis programu ubezpieczeniowego                                                | Roczna składka przed wprowadzeniem regulacji (zł) | Roczna składka po wprowadzeniu regulacji (zł)* |
|--------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------|------------------------------------------------|
| Kobieta, 30 lat, suma ubezpieczenia: 100 000 zł, okres ubezpieczenia: 20 lat   | 223                                               | 412                                            |
| Mężczyzna, 30 lat, suma ubezpieczenia: 100 000 zł, okres ubezpieczenia: 20 lat | 508                                               | 412                                            |
| Kobieta, 35 lat, suma ubezpieczenia: 200 000 zł, okres ubezpieczenia: 25 lat   | 675                                               | 1374                                           |
| Mężczyzna, 35 lat, suma ubezpieczenia: 200 000 zł, okres ubezpieczenia: 25 lat | 1667                                              | 1374                                           |
| Kobieta, 40 lat, suma ubezpieczenia: 300 000 zł, okres ubezpieczenia: 30 lat   | 1781                                              | 3533                                           |
| Mężczyzna, 40 lat, suma ubezpieczenia: 300 000 zł, okres ubezpieczenia: 30 lat | 4290                                              | 3533                                           |
| Kobieta, 50 lat, suma ubezpieczenia: 200 000 zł, okres ubezpieczenia: 10 lat   | 1217                                              | 2632                                           |
| Mężczyzna, 50 lat, suma ubezpieczenia: 200 000 zł, okres ubezpieczenia: 10 lat | 3004                                              | 2632                                           |

\* Składka, jaką można uzyskać za dany program ubezpieczeniowy w 2016 r.

Uwagi: Kalkulatory, w oparciu o które dokonane zostały obliczenia, nie są ogólnodostępne. Przedstawione w tabeli wysokości składek są danymi wybiórczymi, do których uzyskanie dostępu możliwe było podczas badania. Zawarte w tabeli przykłady dotyczą tak zwanych ryzyk „standardowych”, które nie podlegają zwiększom z tytułu innych czynników ryzyka, np. nadwagi czy uprawiania sportów ekstremalnych przez ubezpieczonych. Ponadto podane składki dotyczą wyłącznie umowy głównej, czyli ubezpieczenia na wypadek zgonu ubezpieczonego bez uwzględniania umów dodatkowych, np. wystąpienia u ubezpieczonego poważnego zachorowania czy inwalidztwa.

Źródło: opracowanie własne na podstawie kalkulatorów TU Allianz Życie Polska S.A.

<sup>15</sup> Udział w rynku poszczególnych grup ubezpieczeń działu I (ubezpieczenia na życie) mierzony wysokością przypisanej składki brutto za II kwartały 2015 r. wynosił: grupa I — ubezpieczenia na życie (31,58%); grupa II — ubezpieczenia posagowe, zaopatrzenia dzieci (0,4%); grupa III — ubezpieczenia na życie, jeżeli są związane z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym, a także ubezpieczenia na życie, w których świadczenie zakładu ubezpieczeń jest ustalane w oparciu o określone indeksy lub inne wartości bazowe (48,79%); grupa IV — ubezpieczenia rentowe (0,45%); grupa V — ubezpieczenia wypadkowe i chorobowe, jeżeli są uzupełnieniem ubezpieczeń wymienionych w grupach 1–4 (18,78%). Więcej na ten temat: (KNF, 2015, s. 8).

W podanych przypadkach składki dla kobiet wzrosły o 85%–116%, natomiast w wypadku mężczyzn spadły o 12%–19%. W oparciu o przedstawione dane można stwierdzić, że im wyższa suma ubezpieczenia, wiek i dłuższy czas trwania umowy, tym bardziej wzrost składek będzie odczuwalny dla kobiet. Choć składki w poszczególnych towarzystwach ubezpieczeniowych mogą się różnić w zależności od struktury płci ubezpieczonych czy od rodzaju produktów ubezpieczeniowych<sup>16</sup>, to podobne zmiany w cenach ubezpieczeń na życie (wzrost składek dla kobiet przy jednoczesnym ich spadku dla mężczyzn) można również zaobserwować u innych ubezpieczycieli, co obrazuje tabela 2.

**Tabela 2.** Zmiany w wysokościach składek kobiet i mężczyzn w wybranych produktach ubezpieczeń na życie

| Ubezpieczyciel/<br>opis programu<br>ubezpieczeniowego | Składka roczna<br>przed wprowadzeniem<br>regulacji (zł) | Składka roczna<br>po wprowadzeniu<br>regulacji (zł) |
|-------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------|
| PZU. Ubezpieczenie bezterminowe. Składka miesięczna   |                                                         |                                                     |
| Kobieta, 27 lat, suma ubezpieczenia:<br>150 000 zł    | 201                                                     | 233                                                 |
| Mężczyzna, 27 lat, suma ubezpieczenia: 150<br>000 zł  | 246                                                     | 243                                                 |
| Kobieta, 40 lat, suma ubezpieczenia:<br>100 000 zł    | 250                                                     | 287                                                 |
| Mężczyzna, 40 lat, suma ubezpieczenia:<br>100 000 zł  | 304                                                     | 287                                                 |
| AEGON. Okres ubezpieczenia: 20 lat, składka roczna    |                                                         |                                                     |
| Kobieta, 27 lat, suma ubezpieczenia:<br>150 000 zł    | 353                                                     | 414                                                 |
| Mężczyzna, 27 lat, suma ubezpieczenia:<br>150 000 zł  | 471                                                     | 414                                                 |
| Kobieta, 40 lat, suma ubezpieczenia:<br>100 000 zł    | 395                                                     | 542                                                 |
| Mężczyzna, 40 lat, suma ubezpieczenia:<br>100 000 zł  | 688                                                     | 542                                                 |

Źródło: opracowanie własne na podstawie [http://seligo.pl/arttykul/Panie\\_placa\\_wiecej\\_panowie\\_mniej/7](http://seligo.pl/arttykul/Panie_placa_wiecej_panowie_mniej/7).

Należy zaznaczyć, że ubezpieczyciele wciąż mogą stosować dyskryminację w oparciu o takie kryteria, jak stan zdrowia czy wykonywany zawód itp. Wprowadzona regulacja zakazuje im tego tylko w odniesieniu do płci, co spowoduje większą koncentrację na ocenie (underwritingu) pozostałych czynników ryzyka. Wo-

<sup>16</sup> Według szacunków składki dla kobiet wzrosły o około 10–90%, natomiast dla mężczyzn spadły o około 10–20%. Więcej na ten temat: [http://seligo.pl/arttykul/Panie\\_placa\\_wiecej\\_panowie\\_mniej/7](http://seligo.pl/arttykul/Panie_placa_wiecej_panowie_mniej/7).

bec tego dla ubezpieczycieli nowe zasady zmieniają podejście do oceny ryzyka, wymuszając inne, niejako zastępcze, działania dla dokonania tej oceny (Stroiński, 2014, s. 29). Z tego powodu danej regulacji nie należy oceniać jako skutecznej. Zmieniła ona jedynie proces oceny ryzyka przez ubezpieczycieli. Sytuacja taka może doprowadzić w następnych latach do nowych regulacji, ograniczających inne kryteria, na podstawie których ubezpieczyciele różnicują składki w ubezpieczeniach na życie. W ostateczności, po serii kolejnych regulacji, ubezpieczyciele musieliby stosować tylko jedną składkę dla wszystkich ubezpieczonych. Nierynkowe regulacje doprowadziłyby w konsekwencji do całkowitej kontroli rynku ubezpieczeń na życie<sup>17</sup>. Ponadto nie byłoby wówczas już żadnej różnicy pomiędzy ubezpieczeniami społecznymi (w których nie występuje proces underwritingu) a ubezpieczeniami gospodarczymi.

Dodatkowo stosowanie przez ubezpieczycieli dyskryminacji ogranicza zjawisko pokusy nadużycia. Warto zaznaczyć, że ocena ryzyka w ubezpieczeniach na życie opiera się na zasadzie tzw. interesu ubezpieczeniowego (*insurable interest*), która zakłada, że osobie ubezpieczonej musi zależeć na dalszym trwaniu życia, a wysokość sumy ubezpieczenia nie może przewyższać kwoty strat finansowych wynikających ze śmierci tej osoby (Lipka, 2013, s. 116). Ograniczenie lub wyeliminowanie dyskryminacji w ubezpieczeniach na życie może w efekcie doprowadzić do większych strat finansowych ubezpieczycieli i zwyczaj składek.

## 5. Zakończenie

Każdą nierynkową, hegemoniczną regulację wpływającą na wolną wymianę pomiędzy dwoma uczestnikami rynku należy rozumieć jako interwencję triangelarną. Regulacje takie — wbrew życzeniom ich twórców — nie „usprawniają” rynku, lecz tworzą tak zwaną skrępowaną gospodarkę rynkową. Chociaż z pozoru przypomina ona wolny rynek (np. ze względu na zachowaną prywatną własność czynników produkcji), to jej funkcjonowanie jest zależne w całości nie od decyzji konsumentów, ale od wprowadzanych seriami regulacji, które w ostateczności mogą zmarginalizować kluczową rolę konsumenta. Na szczęście każdą regulację można cofnąć, pozwolić na to, by ludzie zaspokajali swoje potrzeby poprzez dobrowolną współpracę. Instytucja ubezpieczenia powstała i ewoluowała właśnie po to, by jedni ludzie pomagali innym. Pomoc nie ma jednak nic wspólnego z przymusem, a jednym z jej warunków jest dobrowolność. Chociaż początkowe skutki interwencji mogą być obiecujące, należy równie szczególną uwagę poświęcić im w dalszej perspektywie, co jest jednym z zadań ekonomii.

---

<sup>17</sup> Stałoby się dokładnie to samo, co w opisywanym przez Misesa przykładzie kontroli cen mleka.

## Bibliografia

- Główny Urząd Statystyczny (2014), *Trwanie życia w 2014 r.*
- Guzel Z. (2013), *Organizacja i uczestnicy procesu ryzyka*, [w:] *Medycyna ubezpieczeniowa. Underwriting. Orzecznictwo. Ubezpieczenia zdrowotne*, red. Z. Guzel, D.M. Fal, A. Lipka, Poltext, Warszawa.
- Hazlitt H. (2012), *Ekonomia w jednej lekcji*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa.
- Huerta De Soto J. (2010), *Sprawiedliwość a efektywność*, Fijorr Publishing Company, Warszawa.
- Huerta De Soto J. (2011), *Socjalizm, rachunek ekonomiczny i funkcja przedsiębiorcza*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa.
- Iwanik J. (2011), *Europejski wyrok w sprawie o zastosowaniu dyrektywy o równym traktowaniu mężczyzn i kobiet w ubezpieczeniach jest niesprawiedliwy*, <http://mises.pl/blog/2011/03/18/iwanik-europejski-wyrok-w-sprawie-o-zastosowaniu-dyrektywy-o-rownym-traktowaniu-mezczyzn-i-kobiet-w-ubezpieczeniach-jest-niesprawiedliwy/> (dostęp: 28.12.2015).
- KNF (2015), *Raport o stanie sektora ubezpieczeń w I półroczu 2015*.
- Lavoie D.C. (1982), *The Development of the Misesian Theory of Interventionism*, [w:] *Method, Process and the Austrian Economics: Essays in Honor of Ludwig von Mises*, red. I.M. Kirzner, Lexington Books, D.C. Heath and Company, Lexington.
- Lipka A. (2013), *Zasady oceny ryzyka w ubezpieczeniach na życie*, [w:] *Medycyna ubezpieczeniowa. Underwriting. Orzecznictwo. Ubezpieczenia zdrowotne*, red. Z. Guzel, D.M. Fal, A. Lipka, Poltext, Warszawa.
- Mises L. von (1990), *On Equality and Inequality*, [w:] *Money, Method and the Market Process*, red. R. Ebeling, Kluwer Academic Publishers, Norwell.
- Mises L. von (2006), *Ekonomia i polityka. Wykład elementarny*, Fijorr Publishing Company, Warszawa.
- Mises L. von (2011), *Kalkulacja ekonomiczna w socjalizmie*, Instytut Ludwiga von Misesa, Warszawa.
- Mises L. von (2014), *Polityka trzeciej drogi prowadzi do socjalizmu*, <http://mises.pl/blog/2014/04/04/mises-polityka-trzeciej-drogi-prowadzi-socjalizmu/> (dostęp: 22.12.2015).
- Murphy R.P. (2011), *Subiektywistyczna teoria wartości*, <http://mises.pl/blog/2011/12/12/murphy-subiektywistyczna-teoria-wartosci/> (dostęp: 25.12.2015).
- Rockwell L.H. (2010), *Wolność zrzeszania się*, <http://mises.pl/blog/2013/07/04/rockwell-wolnosc-zrzeszania-sie/> (dostęp: 27.12.2015).
- Rothbard M.N. (2009), *Interwencjonizm, czyli władza a rynek*, Fijorr Publishing Company, Warszawa.
- Stroiński E. (2014), *Gender jako czynnik ryzyka w ubezpieczeniu na życie*, „Kwartalnik Naukowy Uczelni Vistula” nr 2.